

Terechte zorgen, geen onvermijdelijkheden

Paul de Beer

De hoofdboodschap van *Voor elkaar of uit elkaar?* is niet dat er ondanks individualisering en globalisering niets aan de hand is met de solidariteit en de houdbaarheid van de verzorgingsstaat. Onze hoofdboodschap is veeleer dat de relatie tussen al deze veelomvattende begrippen veel complexer is dan in de maatschappelijke discussie doorgaans wordt verondersteld. Uitspraken als ‘de individualisering erodeert de solidariteit’ en ‘de globalisering ondermijnt de verzorgingsstaat’ zijn niet simpelweg onwaar, maar eerder betekenisloos. Individualisering, globalisering en solidariteit zijn elk containerbegrippen met zoveel verschillende interpretaties en betekenissen, dat er geen sprake kan zijn van een eenduidige, rechtlijnige relatie tussen deze grootheden.

In ons boek doen we een poging deze verschillende betekenissen te ontrafelen en voor elk ervan te onderzoeken hoe deze zich tot andere verhoudt. Dat levert helaas nogal ingewikkelde analyses op die zich niet lenen voor simpele *oneliners*, al hebben we wel gepoogd er enkele heldere conclusies uit te trekken. Zo vonden we dat mensen die lid zijn van veel instituties – daarmee bedoelen we verenigingen, clubs, vakbonden, kerkgenootschappen en ook het gezin – in een aantal opzichten meer solidair zijn dan vergelijkbare personen die van minder instituties lid zijn. In het bijzonder doen zij meer vrijwilligerswerk, bieden vaker informele hulp (zoals mantelzorg) en zijn zij vaker voorstander van inkomensnivellering. Duiken we nog dieper in de analyse dan blijken deze uitkomsten nogal te verschillen al naar gelang het soort instituties waarvan men lid is. Zo doen leden van sportclubs, hobby- of vrijetijdsclubs bijvoorbeeld relatief veel vrijwilligerswerk (wellicht voor die club), maar zijn zij juist vaak tegen inkomensnivellering en vinden de sociale uitkeringen eerder te hoog dan te laag. Van hen moeten we het dus niet hebben als het om steun voor de verzorgingsstaat gaat.

Zo bezien is het beeld dat Evelien Tonkens van Laarbeek schetst allerminst strijdig met onze resultaten. Want het zou me niet verbazen als veel Laarbeekers lid van een sport- of hobbyclub zijn. Tonkens voegt bovendien nog een element aan de complexiteit van het thema toe. In de meeste analyses hebben wij inderdaad geen duidelijk onderscheid kunnen maken tussen de groepen waarmee mensen solidair zijn. Het is een bekend feit dat een sterke mate van solidariteit met de eigen groep kan samengaan met het ontbreken van solidariteit met mensen buiten die groep. Een sterke mate van solidariteit of sociale cohesie is dan ook niet altijd beter dan een zwakke solidariteit of cohesie. Als de solidariteit zich wel erg eenzijdig op de eigen groep richt, zou je inderdaad wensen dat mensen wat meer geïndividualiseerd raken en daardoor meer solidariteit met niet-groepsgenoten kunnen opbrengen – al is ook dat geen vanzelfsprekendheid.

Ons onderzoek maakt duidelijk dat doemverhalen over de onvermijdelijke erosie van de solidariteit en de onhoudbaarheid van de verzorgingsstaat ongegrond zijn. Maar het laat ook zien dat er complexe relaties bestaan tussen verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, die wel degelijk minder positieve elementen bevatten. Vooral de verhouding tussen de solidariteit met ‘ons soort mensen’ en met anderen – nieuwkomers, immigranten, allochtonen – verdient veel meer aandacht dan ze in ons boek heeft gekregen. De bekende Amerikaanse socioloog Robert Putnam heeft hierover onlangs nogal zorgelijke onderzoeksresultaten gepresenteerd. In een vervolgstudie hopen wij nader te onderzoeken in hoeverre zijn uitkomsten ook voor Europa gelden.

Ondertussen doen we er verstandig aan om al die economen, beleidsmakers en politici die beweren dat we – helaas, zij zouden het ook graag anders zien – de sociale bescherming fors moeten beperken en moeten leren leven met minder solidariteit, niet op hun woord te geloven. Voor elkaar blijven opkomen of uit elkaar en ieder zijns weegs – het is een reële keuze, waar niets onvermijdelijks aan is.

Paul de Beer is Henri Polak hoogleraar voor arbeidsverhoudingen aan de Universiteit van Amsterdam, verbonden aan De Burcht (Centrum voor Arbeidsverhoudingen) en co-auteur van *Voor elkaar of uit elkaar? Individualisering, globalisering en solidariteit* (Aksant/De Burcht, 2007).